

**Mitropolia Olteniei – Arhiepiscopia Craiovei
Universitatea din Craiova – Facultatea de Teologie Ortodoxă
Centrul de Cercetări Teologice și Interdisciplinare
„Sfântul Calinic” (CCTISC)**

Pastorația și îngrijirea celor bolnavi

**Pr. Conf. univ. dr. ADRIAN IVAN
(coordonator)**

Volum tipărit cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
† **Dr. IRINEU,**
Arhiepiscopul Craiovei
și Mitropolitul Olteniei

**Editura Mitropolia Olteniei
Craiova, 2024**

Colecția *MISIUNE ȘI PASTORAȚIE* – 9

Lucrare apărută sub egida *Centrului de Cercetări Teologice și Interdisciplinare „Sfântul Calinic” (CCTISC)* al Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Coperta I: Icoana Bunului Samaritean, *Codex purpureus Rossanensis*, sec. al VI-lea.

Tehnoredactare (DTP): Adrian Ivan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Pastorația și îngrijirea celor bolnavi / coord.: pr. conf. univ. dr. Adrian Ivan ; vol. tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei. - Craiova : Editura Mitropolia Olteniei, 2024
ISBN 978-606-731-148-8

I. Ivan, Adrian (coord.)

CUPRINS

<i>Nota editorului</i>	9
IPS Prof. univ. dr. IRINEU ION POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, <i>Epistolă duhovnicească către părinții preoți și diaconi din Arhiepiscopia Craiovei – Postul Crăciunului 2023</i>	11
PS Conf. univ. dr. NICODIM NICOLĂESCU, Episcopul Severinului și Strehaiei, <i>Pastorația bolnavilor</i>	25
PS Conf. univ. dr. EMILIAN CRIȘANUL, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului, <i>Sănătatea ființei umane în perspectiva dobândirii Împărăției lui Dumnezeu</i>	43
Pr. Prof. univ. dr. PICU OCOLEANU, <i>Iisus Hristos, Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre. Experiența patică a tămăduirii trupești și sufletești</i>	49
Pr. Conf. univ. dr. ADRIAN IVAN, <i>Pocăința – cale spre vindecare și desăvârșire, după învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur</i>	65
Pr. Conf. univ. dr. GEORGE-ADRIAN BOLDIȘOR, <i>Despre boală și vindecare în religiile antice</i>	87
Pr. Conf. univ. dr. CONSTANTIN BĂJĂU, <i>Doctorii fără de arginți în scrierile Sfinților Părinți</i>	101

Pr. Conf. univ. dr. MARIN COJOC, <i>Sfinții Cosma și Damian în istoriografia bizantină și în mărturiile epigrafice</i>	119
Pr. Conf. univ. dr. IULIAN-MIHAI CONSTANTINESCU, <i>Împărtășirea cu vrednicie și statutul canonic al clinicilor. Limitele aplicării principiului economiei bisericești</i>	133
Pr. Conf. univ. dr. SERGIU-GRIGORE POPESCU, <i>Societatea preoțească "Renașterea" – un model de apostolat social din perioada interbelică</i>	159
Arhidiac. Conf. univ. dr. IONEL UNGUREANU, <i>Rost bisericesc bogat și ethos teologic în Taina Sfântului Maslu</i>	177
Pr. Lect. univ. dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE, <i>"Pe bolnavi mâinile vă veți pune și bine le va fi". Despre conținutul pastoral al vindecării</i>	185
Pr. Lect. univ. dr. ADRIAN MAZILIȚA, <i>Rolul taumaturgic al muzicii bizantine reflectat în imnografia slujbei Sfântului doctor fără de arginți Marele Mucenic Pantelimon</i>	205
Pr. Lect. univ. dr. ION-SORIN BORA, <i>Grija Sfântului Apostol Pavel față de suferințele celor bolnavi</i>	219
Pr. Lect. univ. dr. ION REȘCEANU, <i>Suferința și experiența cunoașterii lui Dumnezeu în Vechiul Testament</i>	233
Pr. Lect. univ. dr. MIHAI CIUREA, <i>Sfântul Evanghelist Luca – "Doctorul cel iubit"</i>	247
Pr. Lect. univ. dr. LUCIAN-ZENOVIU BOT, <i>Trupul și vindecarea la Tertulian – succinte considerații</i>	267

Pr. Lect. univ. dr. CĂTĂLIN-CONSTANTIN DAN, <i>Îngrijirea bolnavilor și rolul bisericilor bolniță în secolele XVI-XIX</i>	285
Lect. univ. dr. ANA OCOLEANU, <i>Arta ca terapie spirituală în creația artistică a Artemisei Gentileschi (1590/93-1653)</i>	299
Pr. Asist. univ. dr. MĂDĂLIN-ȘTEFAN PETRE, <i>Sfântul Nectarie de la Eghina sau cum durerea proprie se preface în leac pentru ceilalți frați</i>	307
Protodiac. Lect. univ. dr. VICTOR ȘAPCĂ, <i>Teologia vindecării prin cântarea bisericească</i>	321
Pr. dr. DORU MARCU, <i>Grija Bisericii față de bolnavi prin rugăciunile Sfintei Liturghii</i>	331
Conf. univ. dr. ALEXANDRINA BĂDESCU, Conf. univ. dr. ADRIANA-GABRIELA MARDALE, <i>Conservarea preventivă a monumentelor istorice și a patrimoniului mobil. Responsabilități și drepturi pentru curatorii de bunuri patrimoniale</i>	341
Lect. univ. dr. IRINA SAVA, Asist. univ. drd. LĂCRĂMIOARA ANTON <i>Biserica "Adormirea Maicii Domnului" – Strâmbeanu. Parcursul științific de conservare și restaurare</i>	351
Lect. univ. dr. VIRGILIU-PETRE MOGOȘANU, Asist. univ. dr. GABRIEL GIODEA, <i>Reliefuri sculptate din Biserica Ortodoxă Română</i>	363
Diac. asist. univ. dr. CONSTANTIN SEMENOV, Lect. univ. dr. LAURA SEMENOV, <i>Expresia iconografică în Proto-Renaștere în relație cu tradiția bizantină</i>	373
Asist. univ. drd. ADRIAN BĂNICĂ, <i>Aspecte istorice ale artelor vizuale în domeniul artelor bisericești. Pictura murală bisericească brâncovenească</i>	381

NOTA EDITORULUI

Volumul de față se înscrie pe linia proiectelor editoriale desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Prof. univ. dr. IRINEU, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, proiecte dedicate pregătirii profesionale a preoților din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, înscriși la cursurile pastorale organizate de către Arhiepiscopia Craiovei. În fiecare an, la aceste cursuri se înscriu și participă zeci de preoți din parohiile din Oltenia pentru a promova și obține gradele profesionale aferente calificării în preoție: definitivat și gradul II.

În concordanță cu tradiția Bisericii noastre, cursurile preoțești sunt orientate în jurul unei teme pastorale majore, temă care generează abordări teologice diverse, creionează obiective, principii, argumente și soluții în fața noilor provocări în misiunea preoțească. Astfel, preoții cursanți participă activ la aceste activități didactice și practice, plecând de la propria experiență pastorală acumulată și ajungând la noi perspective pe care le descoperă în arealul formativ al dezbaterilor.

În anul 2024, prin contribuția consecventă și substanțială a părinților profesori, precum și a specialiștilor din domeniul Arte Vizuale de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, s-a reușit redactarea acestui volum care promovează tema omagială a acestui an: *Pastorația și îngrijirea celor bolnavilor și comemorarea vieții și modelului pastoral al tuturor Sfinților tămăduitori fără de arginți*. Dorim să subliniem că expertiza autorilor acestor cursuri este rezultatul experienței pastorale, didactice și științifice pe care au acumulat-o de-a lungul timpului și care se dovedește necesară preoților de astăzi. De asemenea, menționăm că volumul cursurilor pastorale apare în fiecare an sub egida *Centrului de Cercetări Teologice și Interdisciplinare „Sfântul Calinic”* (CCTISC) al Facultății de Teologie Ortodoxă din Craiova și este publicat la prestigioasa editură *Mitropolia Olteniei* în cadrul colecției *MISIUNE ȘI PASTORAȚIE*, anul acesta fiind a IX-a apariție.

Aducem calde mulțumiri Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Irineu pentru binecuvântarea și cuvântul duhovnicesc adresat

părinților preoți și diaconi și, de asemenea, mulțumim tuturor profesorilor care s-au implicat în elaborarea acestui volum și în implementarea acestui proiect. Mulțumiri adresăm și celor care s-au dedicat și au coordonat până acum această colecție, părintelui profesor Nicolae Răzvan Stan, tuturor ostenitorilor și în mod deosebit Editurii Mitropolia Olteniei pentru sprijinul acordat.

Editor,
Pr. Conf. univ. dr. Adrian IVAN

GRIJA BISERICII FAȚĂ DE BOLNAVI PRIN RUGĂCIUNILE SFINTEI LITURGHII

Pr. dr. Doru MARCU¹

Introducere

Potrivit actului de proclamare al „Anului omagial al pastorației și îngrijirii bolnavilor” și al „Anului comemorativ al tuturor Sfinților tămăduitori fără de arginți”, pentru anul 2024, în Patriarhia Română, Biserica Ortodoxă poartă de grijă și se simte responsabilă de viața și sănătatea omului „ca daruri ale lui Dumnezeu”². În acest sens, lucrarea pastorală a Bisericii și slujitorilor ei pentru îngrijirea bolnavilor se manifestă în diferite forme. De aceea, din perspectivă ortodoxă, împărtășirea și pomenirea în cadrul Sfintei Liturghii este recomandată și de folos tuturor celor care fac parte din Biserică, inclusiv a persoanelor care suferă de diverse boli trupești: *„Sfânta Liturghie cuprinde în rugăciunile sale viii și morții, pe cei prezenți și pe cei ce nu pot participa la ea din motive întemeiate, ea cu prinde Biserica întreagă de la o margine la alta a pământului și întreg universul. Ea se săvârșește pentru sănătatea și mântuirea oamenilor”*³.

Din perspectivă creștină, boala poate să fie de natură sufletească și de natură trupească. Legătura dintre cele două este una strânsă, însă categoria la care vom face referire în acest studiu are în vedere pe cei care sunt bolnavi trupești. Totuși, știm că *„plata păcatului este moartea”* (Romani 6, 23) și că prin păcat boala a intrat în trup și în suflet, culminând cu moartea trupului. Din punct de vedere moral, *„păcatul nu este doar o încălcare a unei legi, a unei reguli de conduită morală, ci o ruptură a unei comuniuni personale, o neascultare, cu consecințe nefericite pentru*

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă / Centrul de Cercetări Teologice și Interdisciplinare „Sfântul Calinic” (CCTISC) – Universitatea din Craiova.

² „Actul de proclamare a Anului omagial și comemorativ 2024”, <https://basilica.ro/actul-de-proclamare-a-anului-omagial-si-comemorativ-2024/>, 9 mai 2024, ora 13:05.

³ PF DANIEL, „Cuvânt înainte. Sfânta Liturghie – izvor de viață sfântă și lumină veșnică”, în *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 9.

om”⁴. Lucrarea de însănătoșire sau restaurare a omului, a trupului și a sufletului, este săvârșită de Fiul lui Dumnezeu, care prin întrupare își asumă firea umană și o vindecă din interior: „*Mântuitorul Iisus Hristos a venit să vindece pe oameni de toată boala, suferința și neputința lor. El, ca Dumnezeu, știa câtă durere este în lume, știa că suferința omenirii se datorează păcatului. Omul în Rai înainte de cădere nu era bolnav, nu suferea de nimic. Pentru faptul că au pierdut harul Duhului Sfânt, urmașii lui Adam și el însuși au fost copleșiți de suferințe și de moarte*”⁵.

În teologia românească, atunci când folosim expresia „Sfânta Liturghie” ne referim la cele două rânduieli aprobate și acceptate de Biserica Ortodoxă. Unii liturghiști consideră că este greșit să vorbim despre două Liturghii, ci mai degrabă despre o singură Liturghie, cu două anaforale liturgice: „*Ar fi mai corect să spunem că în Biserica Ortodoxă avem o singură Liturghie, de factură bizantină, cu două Anaforale (tot bizantine): cea a Sfântului Vasile și cea a Sfântului Ioan, și nu două Liturghii*”⁶. Totuși, în mod practic le numim separat cu numele autorului rugăciunii anaforalei pentru a face o diferență între cele două rânduieli. Cu alte cuvinte, în mod corect, Sf. Liturghie este una singură, însă se poate săvârși după aceste două rânduieli consacrate, pe care le regăsim în *Liturghierul* aprobat de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: *Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur*, Arhiepiscopul Constantinopolului, și *Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare*, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei.

În acest studiu, voi evidenția cum anume se roagă Biserica pentru cei bolnavi, chemându-i să se împărtășească, în rânduiala săvârșirii Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur și a Sfântului Vasile cel Mare. Nu am amintit și despre *Dumnezeiasca Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite*, numită și *a Sfântului Grigorie Dialogul*, având în vedere că rânduiala sa este specială și se săvârșește mereu în legătură cu Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur sau a Sfântului Vasile cel Mare⁷.

⁴ MELNICIUC ILIE, „Păcat”, în Pr. Prof. Dr. Ștefan Buchiu și Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan coord., *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Basilica, București, 2019, p. 695.

⁵ DR. IRINEU POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Cuvântul Tău, Doamne, rămâne în veac. Omilii la Duminicile de peste an*, Editura Academiei Române, București, 2022, p. 145.

⁶ IEROMONAH PETRU PRUTEANU, *Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate*, ediția a doua, revizuită și completată, Editura Sophia, București, 2013, p. 47.

⁷ Despre „Liturghia Darurilor Înaintesfințite” sau despre „Vecernia împărtășirii cu Daruri Înaintesfințite”, a se vedea: IEROMONAH PETRU PRUTEANU, *Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate*, pp. 180-200.

În prima parte, voi aminti despre înțelegerea Sfintei Euharistii și împărtășirea credincioșilor, din perspectivă ortodoxă. În a doua parte, voi trece la prezentarea celor mai importante mențiuni în rugăciunile Sfintei Liturghii ale omului care se află în stare de boală trupească, comentând rolul acestora și grija Bisericii față de bolnavi. La final, în loc de concluzii, voi prezenta două texte biblice care fac referire la starea omului bolnav și care sunt în legătură cu rugăciunile din Sfânta Liturghie.

Sf. Euharistie și pastorația credincioșilor

În tradiția Bisericii Ortodoxe, Sfânta Euharistie sau Sfânta Împărtășanie se săvârșește în cadrul Sfintei Liturghii. Dacă astăzi ritualul în sine este unul destul de larg și de bogat în simbolisme, esența este dată de săvârșirea tainei Euharistiei, care a cunoscut diferite numiri: *frângerea pâinii*⁸, *cina Domnului*⁹, *paharul binecuvântării*¹⁰ etc. La ultima cină Hristos se oferă Apostolilor în chip euharistic și îi îndeamnă să facă aceasta spre pomenirea Sa¹¹ și în amintirea morții sale¹². Cu alte cuvinte, Euharistia se face din porunca lui Hristos, dar și

⁸ „Și stăruiau în învățatura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni” (Faptele Apostolilor 2, 42); „Și în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu și, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie și întru curăția inimii” (Faptele Apostolilor 2, 46); „În ziua întâi a săptămânii (Duminică) adunându-ne noi să frângem pâinea, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească și a prelungit cuvântul lui până la miezul nopții” (Faptele Apostolilor 20, 7).

⁹ „Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor; nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor” (I Corinteni 10, 21); „Căci mai întâi aud că atunci când vă adunați în biserică, între voi sunt dezbinări, și în parte cred. Căci trebuie să fie între voi și eresuri, ca să se învedereze între voi cei încercați. Când vă adunați deci laolaltă, nu se poate mânca Cina Domnului” (I Corinteni 11, 18-20).

¹⁰ „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtășirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtășirea cu trupul lui Hristos?” (I Corinteni 10, 16).

¹¹ A se vedea: CIPRIAN STREZA, „Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea” (Lc. 22, 19). *De la binecuvântarea după cină (Birkat Hamazon) la Euharistia Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.

¹² Textele scripturistice pentru Euharistie sunt următoarele: „Iar pe când mâncau ei, Iisus, luând pâine și binecuvântând, a frânt și, dând ucenicilor, a zis: Luați, mâncați, acesta este trupul Meu. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat, zicând: Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor. Și vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru împărăția Tatălui Meu” (Matei 26, 26-29); „Și, mâncând ei, a luat Iisus pâine și binecuvântând, a frânt și le-a dat lor și a zis: Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu. Și luând paharul, mulțumind, le-a dat și au băut din el toți. Și a zis lor: Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se

ca semn al învierii Sale¹³. În ceea ce privește prezența reală a lui Hristos în sfintele daruri, Biserica Ortodoxă păstrează acest adevăr cu credință și cu sfințenie. De exemplu, Pr. Ion Bria amintește de faptul că în afara Liturghiei, sfintele daruri sunt păstrate cu sfințenie tocmai că reprezintă trupul Domnului euharistic: „Prezența lui Hristos în darurile euharistice (de mulțumire) nu este simbolică sau memorială, ci reală și efectivă. De aceea Sfintele Daruri se păstrează și după liturghie”¹⁴. Altfel spus, pentru noi, creștinii ortodocși, „Liturghia euharistică este slujba cea mai importantă, dar și cea mai complexă a cultului creștin ortodox. Ea concentrează în sine toată teologia și trăirea (experiența) Bisericii și o împărtășește neconținut fiilor ei, care trăiesc și mărturisesc „ucenicia lor” în Hristos”¹⁵.

Conform etimologiei, cuvântul pastorație înseamnă a hrăni, ceea ce se poate asocia cu datoria preotului de a oferi credincioșilor sfânta împărtășanie, hrana și băutura Bisericii¹⁶. Din punct de vedere

varsă. Adevărat grăiesc vouă că de acum nu voi mai bea din rodul viței până în ziua aceea când îl voi bea nou în împărăția lui Dumnezeu” (Marcu 14, 22-25); „Și a zis către ei: Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paști, mai înainte de patima Mea, căci zic vouă că de acum nu-l voi mai mânca, până când nu va fi desăvârșit în împărăția lui Dumnezeu. Și luând paharul, mulțumind, a zis: Luați acesta și împărțiți-l între voi; Că zic vouă: Nu voi mai bea de acum din rodul viței, până ce nu va veni împărăția lui Dumnezeu. Și luând pâinea, mulțumind, a frânt și le-a dat lor, zicând: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul, după ce au cinat, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sângele Meu, care se varsă pentru voi” (Luca 22, 15-20); „Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine, și, mulțumind, a frânt și a zis: Luați, mâncați; acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul după Cină, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceți ori de câte ori veți bea, spre pomenirea Mea. Căci de câte ori veți mânca această pâine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți până când va veni. Astfel, oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de trupul și sângele Domnului” (I Corinteni 11, 23-27).

¹³ PR. PROF. ION BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2000, p. 66.

¹⁴ PR. PROF. DR. ION BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1997, p. 14.

¹⁵ IEROMONAH PETRU PRUTEANU, *Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate*, p. 3.

¹⁶ „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu. Deci iudeii se certau între ei, zicând: Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mâncăm? Și le-a zis Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea

biblic, această perspectivă o regăsim în parabola păstorului cel bun, care își pune viața pentru oile sale¹⁷, dar și în îndemnul pe care Hristos îl are către Sfântul Apostol Petru: „*Iisus i-a zis a treia oară: Simone, fiul lui Iona, Mă iubești? Petru s-a întristat, că i-a zis a treia oară: Mă iubești? și I-a zis: Doamne, Tu știi toate. Tu știi că Te iubesc. Iisus i-a zis: Paște oile Mele*” (Ioan 21, 17)¹⁸. Astăzi putem susține că înțelegerea mărturiei creștine ca pastorație se află în strânsă legătură cu parohia, comunitatea locală. Pentru Pr. Bria, „*legea de aur a pastorației*”¹⁹ rămâne lucrarea preotului de a aduce pe cât mai mulți enoriași la Sfântul Potir. Preotul este dator să atragă din nou mulțimile spre potir. Această apropiere nu trebuie văzută ca o utopie, ci doar ca o practică reală a Bisericii primare²⁰, când majoritatea celor din Biserică se împărtășeau la fiecare Liturghie²¹.

Ținând cont de toate acestea, Pr. Bria insistă asupra a două lucruri esențiale: prezența celor botezați, a comunității eclesiale, și participarea la viața care izvorăște din Sfântul Potir. În mod logic, cele două sunt legate. Pentru a te împărtăși, trebuie mai întâi să participi la Sfânta Liturghie. Dacă în trecut oamenii se uitau la curcubeu, astăzi creștinii trebuie să aibă privirea către Potir, noul legământ al lui Dumnezeu cu oamenii²². Atunci când se rostesc cuvintele de instituire, preotul nu se exprimă la singular sau că doar o parte din cei prezenți

sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” (Ioan 6, 51-54).

¹⁷ „*Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale*” (Ioan 10, 11).

¹⁸ A se vedea mai multe explicații în studiul: PR. PROF. ION BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-3/1982, p. 83.

¹⁹ PR. PROF. DR. ION BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982, pp. 88-89.

²⁰ PR. PROF. ION BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, pp. 106-107.

²¹ „Dacă în primele veacuri creștine, majoritatea credincioșilor care participau la săvârșirea Euharistiei se și împărtășeau – și acest lucru susținea conștiința lor eclezială –, o sporire a evlaviei euharistice în zilele noastre trebuie văzută ca o utopie? Misiologul român, Pr. Ion Bria, propunea în acest sens o activare a apropierii credincioșilor de Potir” (DRD. ȘTEFAN PINTEA, *Misiunea lui Hristos – misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creștine*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Școala doctorală „Isidor Todoran”, Cluj-Napoca, 2016, p. 277).

²² PR. PROF. DR. ION BRIA, „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă” – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită” – cuvinte pentru Ortodoxie”, în *Credința străbună*, nr. 8/2002, p. 3.

trebuie să se apropie de potir, ci la plural, că Sfintele Daruri se aduc pentru toți: „*Participarea tuturor credincioșilor la viața liturgică a parohiei, trebuie să rămână legea de aur a pastorației. Împărtășania este baza comunității creștine, forța unității și solidarității ei. Credincioșii caută în afară ceea ce nu găsesc sau li se refuză în lăuntrul parohiei. Mulți credincioși ortodocși caută aiurea derivate ale Împărtășaniei, deoarece preoții uită că Liturghia nu are alt scop decât împărtășirea credincioșilor. De aceea, este de datoria lor să atragă din nou mulțimile spre potir prin slujbe care hrănesc și adapă pe cei flămânzi și însetați de Hristos cel răstignit și înviat*”²³. În acord cu tradiția ortodoxă, natura sacramentală a Bisericii este cea care determină toate actele misionare și de pastorație, iar împărtășirea credincioșilor, bolnavi trupește și sufletește, reprezintă una dintre cele mai importante lucrări ale Bisericii.

Rugăciunile Liturghiei pentru cei bolnavi. Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur

În cadrul săvârșirii Proskomidiei, preotul citește o rugăciune pentru cei vii, unde se amintește și de „*tămăduirea celor care zac în boli*”²⁴. Este prima și singura mențiune a celor bolnavi în rânduiala Dumnezeieștii Proskomidii, scoțându-se miride la modul general. De asemenea, cei bolnavi pot fi pomeniți nominal și se pot așeza miride sau părțile mici pe disc din prescură, special pentru vindecarea de diferite boli trupești. Nu de puține ori, cei care sunt bolnavi sau au pe cineva apropiat care este bolnav, merg la Biserică și îl roagă pe preot să-i pomenească la Proskomidie și la Sf. Liturghie.

În rugăciunile și cântările Sfintei Liturghii, cuvântul „bolnav” este menționat de 3 ori. Prima folosință o avem în Ectenia mare, rostită de preot sau diacon, atunci când comunitatea este îndemnată să se roage „*pentru cei ce călătoresc pe uscat, pe ape și prin aer, pentru cei bolnavi, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei robiți și pentru mântuirea lor*”. Răspunsul oferit de strană și de cei din biserică, anume „Doamne, miluiește”, este unul destul de cunoscut, dar cu o încărcătură teologică deosebită. Mila primită de la Dumnezeu este una care vindecă și mântuiește.

²³ PR. PROF. ION BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 100.

²⁴ *Liturghier*, p. 124.

A doua mențiune a persoanelor bolnave se regăsește într-o rugăciune pe care preotul o rostește în taină, înainte de ecfonisul Anaforalei: „[...] *Adu-ți aminte, Doamne, de cei ce călătoresc pe uscat, pe ape și prin aer, de cei bolnavi, de cei ce pățimesc, de cei robiți și de mântuirea lor [...] și trimite peste noi toți milele tale*”²⁵.

A treia referință la cei bolnavi o regăsim în prima rugăciune rostită imediat după rugăciunea domnească *Tatăl nostru*. Și această rugăciune este rostită de către preot tot în taină, adică fără să fie auzit de cei din biserică: „*Mulțumim Ție, Împărate nevăzut.... Tu, deci Stăpâne, pe cele ce cele ce stau înaintea noastră, a tuturor, spre bine le întocmește, după trebuința deosebită a fiecăruia: cu cei ce călătoresc pe uscat, pe ape și prin aer împreună călătorește, pe cei bolnavi îi tămăduiește. Cel ce ești Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre*”²⁶.

Rugăciunile Liturghiei pentru cei bolnavi. Liturghia Sf. Vasile cel Mare

Ectenia mare se păstrează și în Liturghia Sf. Vasile cel Mare, prin urmare cererea amintită la Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur se regăsește și aici. A doua mențiune a celor bolnavi o regăsim în rugăciunea rostită în taină de preot în timpul Axionului: „*Încă ne rugăm Ție: Pomenește, Doamne, sfânta Ta sobornicească și apostolească Biserică, cea de la o margine până șa cealaltă... [...] Pe cei bântuiți de dhuri necurate îi slobozește; cu cei ce călătoresc pe uscat, pe ape și prin aer, împreună călătorește: văduvelor le ajută; pe orfani îi apără; pe cei robiți îi izbăvește; pe cei bolnavi îi tămăduiește...*”²⁷.

Înainte de Rugăciunea domnească, în timpul ecteniei cererilor, preotul liturghisitor citește o rugăciune, unde se afirmă următorul lucru: „*...Așa, Dumnezeul nostru, pe nici unul dintre noi să nu-l faci vinovat de aceste ale Tale înfricoșătoare și cerești Taine, nici neputincios cu sufletul și cu trupul să nu-l arăți, pentru aceea că se împărtășește din ele cu nevrednicie...*”²⁸. Aici neputința se referă la boală și are legătură cu cei care se pot îmbolnăvi, împărtășindu-se cu nevrednicie. Din nou rugăciunea este rostită în taină de către preot, dar ar avea sens dacă ar fi auzită și de cei care doresc să se împărtășească. Această cerere are legătură directă cu pasajul scripturistic din întâia epistolă către Corinteni, capitolul 11, versetele 27-30, pe care îl voi prezenta mai jos.

²⁵ *Liturghier*, p. 180.

²⁶ *Liturghier*, p. 184.

²⁷ *Liturghier*, pp. 257-259.

²⁸ *Liturghier*, p. 263.

Rugăciunea se oprește aici cu cererea, însă Apostolul Pavel atrage atenția că unii care s-au împărtășit cu nevrednicie s-au îmbolnăvit și „mulți au murit”.

În loc de concluzii

Aș dori să aduc înaintea cititorului două pasaje scripturistice care au legătură cu tema anului omagial al pastorației și îngrijirii bolnavilor. Primul dintre ele se regăsește în Evanghelia după Ioan, în capitolul 9, versetele 1-3: *„Și trecând Iisus, a văzut un om orb din naștere. Și ucenicii Lui L-au întrebat, zicând: Învățătorule, cine a păcătuit; acesta sau părinții lui, de s-a născut orb? Iisus a răspuns: Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu”*. Aici este vorba de un om bolnav care era orb din naștere. Interesant este că boala sau infirmitatea pe care o avea nu era o urmare a păcatului, nici al său, nici al părinților săi. Aici Mântuitorul Hristos le spune clar, celor care s-au grăbit să-l judece pe cel bolnav, că starea sa de neputință fizică era din rânduiala lui Dumnezeu pentru ca să-și arate prin el puterea Sa. Este una dintre minunile săvârșite de Mântuitorul Hristos căreia autorul evanghelic îi dedică un întreg capitol, arătând pe larg raportarea iudeilor față de cel vindecat și față de puterea lui Hristos de a vindeca orice boală și orice neputință. Este important să păstrăm în minte și în suflet acest exemplu tocmai pentru a nu judeca fără discernământ pe oamenii care se află în boală și în suferință. Din nefericire, există o tendință de a judeca aspru pe cei bolnavi, considerând că boala lor este rezultatul păcatelor personale.

Al doilea pasaj scripturistic face referire textul din I Corinteni 11, 27-30: *„Astfel, oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de trupul și sângele Domnului. Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului. De aceea, mulți dintre voi sunt neputincioși și bolnavi și mulți au murit”*. Aici, Sfântul Apostol Pavel vorbește în mod evident despre primirea Sfintei Euharistii, săvârșită astăzi în cadrul Sfintei Liturghii. Nu de puține ori, îndemnăm pe cei care sunt bolnavi să se spovedească și să se împărtășească, însă este important să conștientizăm starea morală în care ne aflăm. Boala sufletească și trupestă se vindecă prin primirea Sfintelor Taine, însă avem nevoie de o pocăință curată și reală: *„Așa că oricine este bolnav să alerge la Dumnezeu, să se curățească de păcate prin Spovedanie și să se împărtășească cu Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos. Vindecarea*

*este posibilă tocmai pentru că Mântuitorul dorește ca noi să fim sănătoși atât trupește, cât și sufletește*²⁹.

Altfel spus, în Biserica Ortodoxă, persoanele care suferă de diferite boli sunt mereu purtate în rugăciunile rostite de preoți la altarul Bisericii, mai ales în cadrul Sfintei Liturghii. Totuși, din rațiuni diferite, de cele mai multe ori, acele rugăciuni sunt rostite în mod tainic, ceea ce înseamnă că nu mereu cei bolnavi sunt conștienți că sunt prezenți în rugăciunea Bisericii. Din această perspectivă, în unele situații, poate unele rugăciuni ar trebui rostite cu voce tare tocmai pentru a fi auzite și de cei în cauză. Recomandările din *Liturghierul* aprobat sunt foarte clare, însă în unele situații, cu binecuvântarea episcopului locului, s-ar putea citi aceste rugăciuni în auzul tuturor. Cazurile speciale pot fi cele când întreaga comunitate se roagă puternic pentru cineva care este într-o boală fizică evidentă sau chiar în prag de trecere la cele veșnice. Cu alte cuvinte, consider că exemplele extrase și prezentate mai sus, vin să dea mărturie că Biserica mereu se roagă și poartă de grijă față de bolnavi prin rugăciunile Sfintei Liturghii.

BIBLIOGRAFIE

„Actul de proclamare a Anului omagial și comemorativ 2024”, <https://basilica.ro/actul-de-proclamare-a-anului-omagial-si-comemorativ-2024/>, 9 mai 2024, ora 13:05.

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

BRIA, PR. PROF. DR. ION, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1997, pp. 3-68.

IDEM, „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă” – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită” – cuvinte pentru Ortodoxie”, în *Credința străbună*, nr. 8/2002, p. 3.

IDEM, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982.

IDEM, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-3/1982, pp. 70-109.

IDEM, *Comentariu la Catehismul ortodox*, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2000.

CIOBOTEA, PF DANIEL, „Cuvânt înainte. Sfânta Liturghie – izvor de viață sfântă și lumină veșnică”, în *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul

²⁹ DR. IRINEU POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Cuvântul Tău, Doamne, rămâne în veac. Omilii la Duminicile de peste an*, p. 147.

- Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, pp. 7-12.
- Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012.
- PINTEA, DRD. ȘTEFAN, *Misiunea lui Hristos – misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creștine*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Școala doctorală „Isidor Todoran”, Cluj-Napoca, 2016.
- POPA, DR. IRINEU, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Cuvântul Tău, Doamne, rămâne în veac. Omilii la Duminicile de peste an*, Editura Academiei Române, București, 2022.
- PRUTEANU, IEROMONAH PETRU, *Liturghia Ortodoxă. Istorie și actualitate*, ediția a doua, revizuită și completată, Editura Sophia, București, 2013.
- STREZA, CIPRIAN, „*Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea*” (Lc. 22, 19). *De la binecuvântarea după cină (Birkat Hamazon) la Euharistia Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.